

VESMÍR.

Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních.

Číslo 13.

Redaktor: Prof. Fr. Nekut.

Ročník XXI.

František Prach.

Uplynulo již více než čtvrt století, co věda česká vzala velkou ztrátu úmrtím mladíka, který zahájiv skvěle svou literárně vědeckou činnost opravňoval ku nejlepší naději.

Truchlíme-li nad hrobem starého učenice, který životní svou úlohu vykonal, tož bolestněji ještě dotýká se nás, vidíme-li nadějnou sílu, plnou bystrosti a svěžesti duševní káceti se v hrob. A proč že mladého toho muže dnes vzpomínáme? Různé jsou toho příčiny. Nedávno teprv oznámili jsme smrt strýce Prachova, s kterým se chystal ku zkoumání biologie včely, a mohlo z tohoto spojení praktického včelaře s mužem vědy vzejít mnohé poučení o namnoze záhadných zjevech v životě včel.

Druhou pohnutkou, že Pracha dnes vzpomínáme, jest letošní kongress zoologů, jenž sejde se v Moskvě a při jehož příležitosti sestavuje se album všech slovanských přírodopysců. Pro ten účel byl jsem p. Dr. Vejdovským požádán o jeho obraz, který dnes svým čtenářům podáváme v čele listu.

František Prach narodil se 1. prosince roku 1839. v Rovensku u Turnova, kde otec jeho byl lékařem, ale záhy zemřel. Po odbytí studií gymnasiálních v Jičíně počal studovati na universitě pražské lékařství. Jednoho dne jel jsem na hon kausi k Veltrusům a ve vagonu přišla řeč na škodlivost hrabošů — a tu nějaký mladík vmísil se do rozmluvy s vědomostmi, jež mne velice překvapovaly. Bylo to mé první setkání s mým budoucím asistentem Frant. Prachem.

S velkou pílí počal sestavovati seznam českého hmyzu a dopodrobna studoval pavouky, o čemž první ukázkou podal v monografii Thomisidů,*), která počtena byla cenou universitní. Material a poznámky, o českých pavoucích nasbírané, upotřebeny byly později ku sestavení seznamu českých pavouků, vydaného v prvním díle „Archivu pro výzkum Čech“. Když jsem v „Živě“

uveřejnil článek o českých rybách, prohodil jsem, že je škoda, že, pracuje na dokončení díla o evropském ptactvu, nemá času, abych podobně pojednal o obojživelnících a plazích země české, tu Prach uchopil se s horlivostí této úlohy a uveřejnil práci svou v Živě roku 1860. a 1861.**)

Pobádán spisy Karla Vogta pojednal v Živě o vosách a o životě pavoukův, i byla radost číst články jeho plné vtipu a svěžesti, i vědecké přesnosti.

Byl vyhlídnut za mého nástupce v asistentuře fyziologie u prof. Purkyně, když tu náhle nešťastná příhoda dala vzniknouti zárodku jeho záhuby. Jel po starodávném dostavníku do Jičína, usnul v noci a sklouznul se sedadla, při čemž se uhodil do jednoho bederního obratle, který pak nekroticky se rozkládaje za

dlouhý, trapný rok způsobil jeho smrt vysílením.

Marně od té doby rozhlížím se při dorostu přírodopysců po mladíku tak šlechtěném a nadějném, který by opravňoval k takým nadějím jako Prach.

Nehynoucí čest budiž památce jeho!

Dr. Ant. Frič.

Poznámky *) a **) viz na stránce následující.

František Prach, asistent českého musea. Nar. 1. prosince r. 1839., zemřel 29. dubna 1863.

V bažinách jihoevropského východu.

Ukázka z cest a lovů svob. p. Lva z Kalbermattenu.

Od té doby, co válka, vedená za svobodu národů pobalkánských, otevřela cestu civilizaci na pobřeží Dunaje, k Černému moři se blížího a na svahy pohorí balkánského, od té doby, kdy také cestování v krajích těch stalo se bezpečnějším, nežli jak bývalo za panství tureckého, láká ona, ve příčině vědeckých výzkumů do nedávna ještě panenská půda, „temná pevnina“ Evropy četné cestovatele a zkoumatele. Měli jsme v tomto listě nejednou příležitost poukázati na př. ku bohatým a nevšedně zajímavým výzkumům českých botaniků na půdě balkánské. Avšak nejen flora, nespíš ještě příležitost ku novým výzkumům poskytující, nýbrž i zvířena, řekněme zcela všední zvířena z říše ptáčích a ssavců, jejíž zjev dosti zdají se býti známými, je s to upoutati pozorovatele a badatele úkazy novými a nemálo zajímavými. Pěkný doklad k tomu podal svob. pán Kalbermatten, jenž jako lovec a ornitholog s vlastní trojstěžnovou šalupou vydal se po Dunaji až k ústí jeho do moře, odbočuje tu do některých přítoků, onde zas do močálů a bažin pobřežních i vzdálenějších. Stejnou skoro cestou jako před čtvrtstoletím dr. Frič, s několika pomocníky, s dobrou puškou v ruce a vyzbrojen ostrým zrakem navštívil kraje, jež za celou tu dobu málo se změnily a které již tehdy v řadě poutavých článků živě vyličil nám dr. Frič. Dosud jako tehdy celá mračna vodní havěti zvedají se z rákosin srebrenských a bažin posávských, u Rašové dosud hnízdí se pelikáni a nikde není stopy, že by ubývalo ptactva, jako v našich krajích, vždy hustěji zalidňovaných. Maně nám tu připadá vzpomínka na mnohé bažiny a rybníčné krajiny jihočeské, v nichž druhy podobné čilý a pestrý byl život, který z nich však rok od roku nápadněji se vytrácí. Jen ještě jako vzácnost o tahu podaří se, že na jediném rybníce padne za den v obět lovu 2000 nebo více kusů lysek. Jak poutavý naproti tomu obraz rozvinuje před námi zmíněný cestovatel na př. z jedné ze svých nedávných cest, kdy od Jasenovače bral se k bahnisku kologývářskému, ležícímu mezi Drávou, Sávou a Dunajem. Tu orlové mořští kroužili nad svými hnízdy, hejna vlh oživovala břehy řeky, občas i orel skalní objevil se v dohledu, tu zase hejno kolpíků přetáhlo směrem k močálu; a což teprv ten život na močálu samém, k jehož středu na nevelký ostrov prodrati se bylo cestovateli se sekerou v ruce a s největšími obtížemi, a kdež pak pod stany stráveny dva měsíce za stálých exkursí do okolních bažin. Věru, že ještě není nutno cestovati hned do Afriky, aby povstati mohl zajímavý a zcela nové věci i dojmy přinášející cestopis.

Neméně poutavé jest vyličení nynější cesty Kalbermattenovy od Zemuně izlašskými přejemi Dunaje k Plavisevici a po několikadenním tuto pobytu dále kol jeskyně Veteraniho ku Ršavě a ku velkým ko-

loniím bahňáků u Turn-Severinu a k bahnisku u Rahova, kde učiněna opět několikadenní zastávka. Bahnisko toto jest sídlem hojných pelikánů (*Pelecanus onocrotalus*) a všelikých volavek. Pelikáni chystali se tam právě ku hnízdění, mezi volavkami zastřelen v letu exemplář, jenž stížen byl podivuhodnou chorobou; kosť a kůže v pravém smyslu slova, neměl v těle téměř kapky krve, plíce jeho proměněny v houbovitou hmotu a z hrudi při otevření prášilo se jako z dozralé prášivky; a pták tento nebyl nalezen kdes v ústraní dodělávající, nýbrž s energií touž jako ostatní jeho druhové pohyboval se vzduchem, všude soudruhy své sleduje.

Další pak zastávka po návratu do Dunaje učiněna na ostrůvku Islaši u Korabie, kde uloveno několik volavek stříbrných, ibisů, dva orli a j., dále pak cesta stejně zajímavá vedla k Nikopoli, kde první naskytl se sup mrchožrout (*Neophron percnopterus*), k Turnu-Magureli, kde na ostrůvku Flamandě zastížena četná kolonie volavek stříbrných (*Ardea egretta*) a dále pak k Zimnici, odkud zaznamenává cestovatel obrovský roj mravenců, jenž v noci na loď se snesl a všechny prostory její pronikl. Tak poutavě líčí cestovatel postup své cesty, vkládaje do něho na tomto místě obšírnější a velmi poutavé vyličení života dropa z péra Ch. Eberleho, jenž v Zimnici delší dobu prodávaje hojných nabral zkušeností o tokání a denním životě dropů, o honbě na ně a p. Odbočkou věnujme i my tomuto předmětu něco zasloužené pozornosti. Drop velký (*Otis tarda*) jest, jak známo, nejstatnější pták evropský, jehož tělo váží až 16 kg. Domněnka Brehmova, že drop létá s nataženými nohama jako čápi a volavky, jest mylná; jest jisto, že nejen staří, nýbrž i mladi, ještě neohrabaní dropi létají s nohama k tělu přitaženými. Jest sice pravda, že obyčejně zvedá se drop k letu teprve po tom, když kus cesty běžel, avšak autor viděl, že překvapení dropi i náhle k letu se zvedli. Velmi zajímavým výjevem v životě dropů jest tokání. Hrdě vzletění, rozčepeření jako krocani, kráčeji kohouti se s vstřícemi majíce vole tak nadmutá, že krk až dvakrát objemnějším se jeví než obyčejně. Z počátku kráčí rozjařený kohout jen s mírně spuštěnými křídly a málo zvednutým, střechovitě neseným ocasem; brzy však zmocňuje se ho plný žár vášně; tu nadýmá vole co nejvíce a hlavu na zad stlačuje, až tato na hřbetě leží, rozprostírá a svěšuje křídla a obrací i otáčí všechna péra jejich tak, že tato tvoří celý kruhovitý vějíř, jenž hlavu zcela zakrývá, a konečně není mimo něho ničeho více viděti, nežli rozčepeřená spodní péra krycí; pak skloní pták přední část těla velmi hluboce a celý zevnějšek činí dojem jediného velkého klubka z perí. Sotva že první kohout takto se připravil, přibíhají nebo přiletují k němu ostatní kohouti; první hledí je nejprv zahnat, ovšem nepodaří se mu to, neboť ovládání jsou téměřž pocity jako on sám a tu pak nastává mezi nimi krutý boj. Podivuhodnými skoky druh vrhá se na druhá, zobák a běhy jsou silnými v boji zbraněmi a vítěz zuřivě pronásleduje pokořeného

*) Monographie der Thomisiden der Gegend von Prag. Zool. bot. Verein. 1865.

**) Život pavouků pravých. Živa VIII. 1860. — Vosí stát. Živa IX. 1861. — Plazi a obojživelníci země české. Živa IX. 1861.